

NACIONALNI KURIKULUM I OBRAZOVANJE MANJINA

*Mr. sc. Snježana Nevia Močinić,
Visoka učiteljska škola, Pula*

S a ž e t a k

U radu su prikazani rezultati analize zastupljenosti kulturnih sadržaja manjine u okvirnim, izvedbenim i operativnim nastavnim programima talijanskog jezika i prirode i društva za prva četiri razreda talijanske osnovne škole u Hrvatskoj. Ustanovljen je veliki raskorak između zakonskih odredbi i njihove provedbe u formalnom odgojno-obrazovnom sustavu. Broj nastavnih cjelina i tema posvećenih spomenutim sadržajima vrlo je nizak, nedovoljan čak i za djelomično upoznavanje kulturnog bogatstva talijanskog naroda i manjine.

Ključne riječi: *okvirni, izvedbeni i operativni nastavni programi, posebni kulturni sadržaji za manjinu, etnički identitet*

Uvod

U težnji za ostvarivanjem budućeg demokratskog europskog društva škole imaju važnu ulogu informiranja i formiranja mladih kao aktivnih i odgovornih članova zajednice u kojoj žive. Pritom je jedan od važnijih ciljeva školovanja razviti samostalan osobni identitet učenika čemu doprinose svi nastavni predmeti i cjelokupan odgojno-obrazovni proces. U sastavnice osobnog identiteta ulaze mnogi aspekti, među kojima i etnički, te zajedno djeluju na cjelokupno ponašanje pojedinca. Pravo na očuvanje vlastitog nacionalnog identiteta zajamčeno je mnogim međunarodnim dokumentima, a zadaća škole suvremenog društva je nastojati to ostvariti. Nastavni predmeti, nositelji nacionalnih obilježja su materinski jezik i književnost, povijest, zemljopis i predmeti posvećeni kulturnom stvaralaštvu određene nacionalne zajednice. Za našu analizu odabrali smo talijanski jezik i književnost te prirodu i društvo, nastavni predmet u kojemu su uključeni, između ostalih, povijesni i zemljopisni sadržaji. Ti nastavni predmeti pružaju učeniku osnovne spoznaje o kulturi naroda kojem pripada, o njegovoj povijesti i zemljopisnim obilježjima teritorija na kojem taj narod živi. Prigodnim sadržajima u okviru tih predmeta učenici mogu najlakše usvojiti osnovna znanja o svom nacionalnom porijeklu i razviti svijest o posjedovanju specifičnih kulturno–antropoloških, nacionalno-povijesnih, vrijednosno–običajnih i jezičnih obilježja. Uz upoznavanje kulturnih posebnosti vlastite nacionalne zajednice, ti predmeti trebaju usmjeravati učenike na razumijevanje i poštivanje drugih naroda, na prihvaćanje razlika proizašlih iz utjecaja drukčije sredine i na usvajanje osnovnih ljudskih prava.

1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje prisutnosti manjinskih nacionalnih sadržaja u nastavnim programima namijenjenim školama s talijanskim nastavnim jezikom u Hrvatskoj. Istraživanjem su obuhvaćeni okvirni nastavni programi prirode i društva i talijanskog jezika iz 1999. godine te odgovarajući izvedbeni i operativni nastavni programi talijanskog jezika i prirode i društva od 1. do 4. razreda u talijanskim osnovnim školama u Hrvatskoj.

1.1. Zadaci istraživanja

Kako bi se navedeni cilj ostvario bilo je potrebno provesti:

1. analizu zastupljenosti manjinskih nacionalnih sadržaja u okvirnim te izvedbenim i operativnim nastavnim programima talijanskog jezika od 1. do 4. razreda talijanske osnovne škole u Hrvatskoj;

2. analizu zastupljenosti manjinskih nacionalnih sadržaja u okvirnim te izvedbenim i operativnim nastavnim programima prirode i društva talijanske osnovne škole u Hrvatskoj;

1.2. Metodologija istraživanja i instrumenti

U istraživanju smo koristili metodu **analize operativne pedagoške dokumentacije** (Zvonarević, 1976, 155 – 163; Mužić, 1986, 199 – 210; Bailey, 1995, 357 – 370) koja obuhvaća kvantitativnu i kvalitativnu analizu sadržaja okvirnih, izvedbenih i operativnih nastavnih programa prirode i društva i talijanskog jezika od 1. do 4. razreda talijanske osnovne škole u Hrvatskoj.

Budući da se nije moglo analizirati ova dva različita sadržaja po istim principima, koristili smo se sljedećim kriterijima:

Za analizu nastavnih programa prirode i društva i talijanskog jezika kao *jedinica analize*¹ uzete su nastavne teme u okviru nastavnih cjelina, a kao *jedinica sadržaja*² (ili *jedinica registriranja*) ključne riječi za odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina i odgoj za ljudska prava i demokraciju. *Kategorije sadržaja*³ izvedene su iz sljedećih dokumenata:

- **Europska okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina** usvojena na

---

¹ *Jedinica analize* – dio sadržaja koji smo uzeli u obzir u sukcesivnom tijeku analize;

² *Jedinica sadržaja* (ili *jedinica registriranja*) – simboli ili ideje koji su uzeti kao logička osnova same analize

³ *Kategorije sadržaja* – kriteriji prema kojima smo klasificirali položaj jedinica sadržaja

Vijeću Europe u Strasbourgu 1995. godine;

- **Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina** donesen na sjednici Hrvatskog sabora, 19. prosinca 2002. godine;

- **Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina** usvojen na sjednici Zastupničkog doma Hrvatskog državnog sabora 11. svibnja 2000. godine.

1.3. Postupak

Ispitivanje je provedeno na okvirnim nastavnim programima iz 1999. godine te na izvedbenim i operativnim nastavnim planovima i programima prikupljenim u osnovnim školama za talijansku manjinu u Istarskoj županiji.

2. Okvirni, izvedbeni i operativni nastavni plan i program i obrazovanje manjina

U hrvatskim školama nastava se provodi prema jedinstvenom nacionalnom programu. Nastavni plan i program temelj je svakog oblika i stupnja školovanja, određuje mu svrhu, daje ozbiljnost, i doprinosi kvalificiranosti intencionalnog pedagoškog djelovanja. Osnovni dokumenti koji reguliraju tematiku obrazovanja manjina u Hrvatskoj su: "*Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina*" i "*Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina*" (www.nn.hr). Članak 6. prvog Zakona kaže: "Nastavni plan i program odgoja i obrazovanja na jeziku i pismu nacionalne manjine uz opći dio obvezno sadrži dio čiji je sadržaj u vezi s posebnosti nacionalne manjine (materinski jezik, književnost, povijest, zemljopis i kulturno stvaralaštvo manjine) ... Dio nastavnog plana i programa iz stavka 1. ovoga članka, čiji je sadržaj u vezi s posebnosti nacionalne manjine utvrđuje i donosi Ministarstvo prosvjete i športa po pribavljenom mišljenju udruga nacionalne manjine". U članku 17. dodano je: "Ministarstvo prosvjete i športa donijet će nastavni plan i program iz članka 6. ovoga Zakona najkasnije u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona". Pravo na poseban dio u nastavnom programu za manjinske škole, koji se odnosi na materinski jezik, književnost, povijest, zemljopis i kulturno stvaralaštvo nacionalne manjine potvrđeno je u članku 11. stavak 4. "Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina". Navedene zakonske odredbe još nisu ispoštivane jer je važeći nastavni plan i program ušao u upotrebu 1999. godine, dakle prije stupanja na snagu citiranih Zakona.

Zanimalo nas je da li nastavno osoblje primjenjuje odredbe Zakona ili poštuje važeći nastavni plan i program u kojem nema posebnog dijela posvećenog sadržajima u vezi s kulturnom specifičnošću nacionalne manjine. Prikupili smo operativne programe za nastavu materinskog jezika i prirode i društva, koje su učitelji/učiteljice nižih razreda talijanske osnovne škole u Istri i Rijeci, koristili u 2002./03. školskoj godini. Nakon pažljivog čitanja i uspoređivanja prikupljenih materijala, ustanovili smo da se u školama primjenjuju dvije osnovne varijante operativnih programa, zapravo jedna varijanta

izvedbenog i jedna operativnog programa, uvijek iste bez obzira na različitu sredinu i individualne mogućnosti učenika. Iz razgovora s učiteljicama saznali smo da je to posljedica primjene novog načina programiranja koje je Ministarstvo prosvjete i športa u suradnji sa Zavodom za unapređenje školstva pripremila i provelo. Činjenica da se izvedbeni i operativni programi ponavljaju u dva identična modela navela nas je na zaključak da je došlo do nesporazuma na liniji zamisli državnih tijela i ostvarenja u školama. Intencija Ministarstva prosvjete i športa i Zavoda za unapređivanje školstva bila je provesti "*Kurikularni pristup promjenama u osnovnom školstvu*" (2002) u okviru projekta rasterećivanja učenika. Tadašnji ministar Strugar u uvodnoj riječi "Razrade okvirnog nastavnog plana i programa" tvrdi: "U provedbi projekta rasterećivanja učenika potičemo i podržavamo autonomiju škole i učitelja u izradi izvedbenih i operativnih programa koji će uvažavati posebnosti područja rada, kao i svake škole, a prije svega sposobnosti, interese i potrebe učenika te društvenog okruženja" (Kurikularni pristup ..., 2002, 3). Nadalje, u uvodu tog tiskanog instruktivnog materijala za osnovnu školu, razrađuju se razlike između **okvirnog ili općeg nastavnog plana i programa** kojeg propisuje Ministarstvo, **izvedbenog programa** koji "predstavlja razradu okvirnog programa na različita područja rada ili regije", a "izrađuju ga grupacije (ili udruge) škola" i napokon, **operativnog programa** koji "predstavlja detaljnu razradu izvedbenoga" a "izrađuje ga svaki učitelj u školi" kao pretpostavku "za uspješno vođenje nastavnog procesa" (Kurikularni pristup ... 2002, 16). U istim uputama, međutim, usprkos namjeri da pomognu učiteljima u važnom i obimnom poslu izrade temeljnog metodičkog dokumenta za nastavni rad, termini izvedbeni i operativni nisu uvijek korišteni jednoznačno. Na stranici 9 se tvrdi da *operativne* programe izrađuju Stručni aktivni nastavnih područja u suradnji sa stručnim suradnicima u svakoj školi. Prema ranije navedenim definicijama Stručni aktivni bi trebali izrađivati *izvedbene* programe i prilagoditi ih regiji ili području rada. Sami autori instruktivnog materijala priznaju da su ti termini dvosmisleni jer su nastali iz dviju istoznačnica, izvoditi i operirati, ali u didaktičko–metodičkom smislu, "pomoću njih izražavamo različite razine razrađenosti pripreme" (Kurikularni pristup ..., 2002, 16). Zaključujemo da svaki nastavnik na razini pojedine škole mora izraditi **operativni** nastavni plan i program po novo-propisanom modelu ili obrascu. Taj obrazac sadrži rubrike u koje treba unijeti neophodne elemente za organizaciju nastavnog rada: vrijeme i dinamiku realizacije, konkretne zadaće za učenike, detaljne sadržaje, korelaciju predmeta s ostalim nastavnim područjima i metode i oblike rada koje treba provoditi da bi se postigao utvrđeni cilj učenja predmeta. Jedino što se u školama sprovelo jest formalna primjena novih obrazaca za izradu izvedbenog i operativnog godišnjeg plana i programa, a koliko je nov način programiranja pridonio rasterećenju učenika ostaje otvoreno pitanje.

U talijanskim školama dodatnu pomutnju prouzročilo je didaktičko–metodičko razlikovanje pojmova *izvedbeni* i *operativni* jer se oba prevode istim terminom, "operativo", što je vjerojatno dovelo do nesporazuma i identifikacije izvedbenog s operativnim planom i programom. Posljedice nesporazuma su nejasnoće u vezi s razinom razrađenosti programa i određivanjem stručnog tijela koji ga donosi. U svemu tome, najgora posljedica je potpuno isti operativni nastavni program talijanskog jezika za pojedine razrede u manjinskim školama Istre i Rijeke, dok neke škole koriste samo izvedbeni. Prema informacijama dobivenim u razgovoru s predstavnicom Stručnog aktiva učiteljica razredne nastave riječkih talijanskih škola, operativni program one ne pišu kao po-

seban dokument, već rade prema zajedničkom izvedbenom programu uz neophodne izmjene koje su vidljive samo u njihovim dnevnim pripremama za nastavu. Možda je bolje i ovakvo prilagođavanje na konkretne uvjete i mogućnosti škole, na sposobnosti, interese i potrebe učenika, nego ukalupljeni nastavni rad prema istom modelu kao što rade manjinske škole u Istri. U tom ukalupljenom modelu operativnog programa učiteljicama ostaje povremeni izbor konkretnog umjetničkog ili znanstveno–popularnog teksta (jer svi nisu određeni u programu) i tehničko izvođenje nastave. Nema prostora za osobne različitosti učenika, za drukčije uvjete rada s obzirom na prostor i opremu, za specifičnosti okoline u kojoj škola djeluje. U pitanje se dovodi također aktivna sposobnost svakog nastavnika da samostalno i odgovorno osmisli operativni plan i program rada koji bi najbolje odgovarao njegovim učenicima i uvjetima u kojima radi. S obzirom da to nije predmet proučavanja naše radnje, ostavljamo otvoreno pitanje za buduća istraživanja.

2.1. Analiza nastavnog programa talijanskog jezika i književnosti

"Njegovanje i razvijanje materinskoga jezika i jezične kulture ima posebnu značajnost u višenacionalnim zajednicama jer je izraz njihovoga etničkoga i kulturnog identiteta" (Grbić, 1994, 35). Korištenjem svog materinskog jezika, pojedinac promiče društvene vrijednosti svoje zajednice, njezinu kulturnu baštinu, stil življenja i obrasce ponašanja. Stoga smatramo neophodnim ciljem talijanske škole u Hrvatskoj osposobljavanje mladih naraštaja za komunikaciju na talijanskom jeziku i poticanje njegovog korištenja u svim mogućim formalnim i neformalnim prilikama.

Sociologinja, Bogliun–Debeljuh (1989, 231), opisuje školu talijanske manjine u Istri kao školu s talijanskim nastavnim jezikom, što u stvarnosti znači da funkcionira prema nastavnim programima prevedenim s hrvatskog jezika i mogućim dodacima o geografskim i povijesnim sadržajima o Italiji. Takva "prevedena" škola dovodi do poteškoća u procesu nacionalne identifikacije članova manjine.

Usporedbom općeg nacionalnog programa s izvedbenim i operativnim programom talijanskog jezika ustanovili smo da su ovi posljednji izrađeni na osnovu okvirnog nastavnog programa hrvatskog jezika i obuhvaćaju sljedeća nastavna područja:

- Talijanski jezik (gramatika, pravogovor i pravopis);
- Književnost (književno–teorijsko nazivlje i lektira);
- Jezično izražavanje (govorenje, slušanje, čitanje, pisanje, komunikacijski postupci i teme za razgovor);
- Medijska kultura (filmovi i TV emisije, filmsko nazivlje, školska knjižnica).

Razlike među nastavnim programima hrvatskog i talijanskog jezika javljaju se na izvedbenoj razini. Kao prvo izmjenjena je svrha učenja jezika, koja, prema mišljenju većine učiteljica, glasi: "Postepeno razvijati pozitivan stav prema talijanskom jeziku kao sredstvu za izražavanje vlastitih misli, osjećaja, iskustava i vlastite kreativnosti te kao sredstvu shvaćanja samoga sebe i uspostavljanja i održavanja međusobnih odnosa" (Izvedbeni nastavni program osnovne škole talijanske manjine, 2002./03.).

Po analogiji na program hrvatskog jezika, napravljene su izmjene u skladu sa specifičnostima gramatike, pravogovora i pravopisa talijanskog jezika te izbora lektire,

filmova i TV emisija na talijanskom jeziku. Gramatika, ortoepija i ortografija nemaju nacionalne konotacije, pa ćemo analizirati samo izbor lektire i filmova za pojedine razrede:

1. razred: Lektira: albi ilustrati (slikovnice)
Esopo: Favole (Basne)
Rodari, Lodi, Grimm: Fiabe (Bajke)
2. razred: Lektira: Hans Christian Andersen: Fiabe (Bajke)
Gianni Rodari: Fiabe e filastrocche (Bajke i pjesmice)
Alan Alexander Milne: L'orsetto Winnie Pooh (Medo Winnie Pooh)
3. razred: Lektira: Esopo: Favole (Basne)
Fiabe persiane (Perzijske bajke)
Carlo Collodi: Pinocchio
Felix Salten: I quindici leprotti (Petnaest zečeva)
Guido Rocca: Il fagiano Gaetano (slikovnica Fazan Gaetano)
Gianni Rodari: Tante storie per giocare (Mnogo priča za igru)
Ivana Brlić Mažuranić: La gazza (Svraka)
4. razred: Lektira: Lewis Carroll: Alice nel paese delle meraviglie (Alica u zemlji čudesa)
Gianni Rodari: Favole al telefono (Telefonske basne)
Le avventure di Cipollino (Čipolino)
La freccia azzurra (Putovanje Plave strijele)
Felix Salten: Bambi
Paolo Reynaudo: Lo scricciolo fra le nevi (Carić na snijegu)
Luigi Soldan: Il corallo e' in fondo al mare (Koralj na dnu mora)
Mario Schiavato: Mini e Maxi
Quelli della piazzetta (Oni s trga)
Fulvio Tomizza: La pulce in gabbia (Buha u kavezu)
James M. Barrie: Peter Pan
Luise M. Alcott: Piccole donne (Male žene)
Mark Twain: Le avventure di Tom Sawyer (Pustolovine T. Sawyera).

Ukoliko izbor lektire usporedimo s onim za hrvatske škole, možemo zaključiti da ima mnogo manje sugeriranih knjiga i da su to većinom klasična djela dječje književnosti, a neka čak i zastarjela kao npr. "Koralj na dnu mora", priča o teškom životu ribara koji se bave vađenjem koralja s dna mora, "Lo scricciolo fra le nevi", Reynaudo-vo djelo, objavljeno davne, 1951. godine, itd. Možda bi u nekima od tih knjiga fabula i mogla proći, ali jezik bi svakako trebalo osuvremeniti. Naime, u današnjim knjigama za djecu, jezik je izravan, nema nedodirljivih tema i moraliziranja, bliži je govornom izražavanju i dinamično, poput filma, opisuje radnju.

Najzastupljeniji autor u lektiri za sva četiri razreda je Gianni Rodari, talijanski

omiljeni pisac za djecu, originalnog inventivnog duha, bujne mašte, komunikativnog i privlačnog stila, poznat u cijelom svijetu. U lektiru za četvrti razred je uvršten i dječji pisac, pripadnik talijanske manjine, Mario Schiavato i njegova dva najuspješnija djela: "Oni s trga" i "Mini i Maxi". "Oni s trga" je priča o grupi djece koja žive oko jednog trga u primorskom gradiću i spašavaju pobjeglo tele misleći da je namijenjeno klanju, dok je "Mini i Maxi" humoristična priča o dva vanzemaljca koji su došli u posjet planeti Zemlji kako bi upoznali njezine stanovnike i njihove običaje, ali ih ljudi primaju vrlo negostoljubivo i sumnjičavo, za razliku od jednog dječaka koji im daje sva tražena objašnjenja i ljubazno ih ispraćuje na povratku kući.

Prema mišljenju talijanskog stručnjaka dječje književnosti, Sossi-ja (2002, 331, 332), profesora s Fakulteta odgojnih znanosti u Udinama, škole talijanske manjine u Istri i Rijeci ostale su vezane za zastarjeli didaktičko-pedagoški model čitanja lektire. Već skoro trideset godina čitaju se iste knjige, koristeći iste strategije te su malo poznati autori i rasprostranjene knjige novije dječje književnosti. Iz mnoštva poznatih pisaca suvremene talijanske dječje književnosti kao npr. Bianca Pitzorno, Roberto Piumini, Nicoletta Costa, Donatella Ziliotto, Beatrice Solinas Donghi, Anna Lavatelli, Angela Nannetti, Arianna Papini, Pinin Carpi, Francesco Altan i mnogi drugi, nijedan nije ušao u ponudeni izbor knjiga i autora. Krivi izbor knjiga i neadekvatan pristup čitanju i obradi knjige mogu drastično smanjiti ionako mali broj čitalaca među djecom. Još su uvijek aktualni Rodari-jevi (prema Sossi, 2002, 371) savjeti o tome što učitelji ne smiju činiti kako dijete ne bi zamrzilo čitanje knjiga:

- ponuditi knjigu kao zamjenu za televiziju ili crtane romane,
- reći učenicima da su djeca nekad puno više čitala,
- smatrati da su djeca previše rastresena,
- okriviti djecu zato što ne vole čitati,
- pretvoriti knjigu u sredstvo mučenja (izrada sažetaka, učenje napamet, opisivanje ilustracija i sl.),
- odbiti dječju molbu da im čitamo,
- ne ponuditi dovoljan izbor knjiga,
- narediti djeci da čitaju.

Popis lektire za sve razrede bi trebalo aktualizirati jer čitanje knjiga je i dalje idealno sredstvo za obogaćivanje rječnika i poboljšanje govorne kompetencije učenika.

Naslovi igranih i crtanih filmova nisu eksplicitno navedeni već se sugerira učiteljev izbor filmova za djecu, talijanske proizvodnje ili sinhroniziranih na talijanski jezik. Jedino u operativnom programu za prvi razred našli smo popis predviđenih filmova: Ružno pače, Pierino i vuk, Pepeljuga, Snjeguljica, Ljepotica i zvijer, Red i Toby. Radi se o poznatim animiranim filmovima većinom američke produkcije koji se lako mogu nabaviti te ih često i sami učenici posjeduju, snimljene na videokazetama. Pogodni su za obradu filmskog nazivlja predviđenog za prvi razred, dok je za ostale razrede program zahtijejniji i u pogledu filmskog nazivlja i filmskih vrsta i žanrova. Iako se mogla iskoristiti prilika, nije predviđeno prikazivanje dokumentarnih filmova i televizijskih emisija o matičnoj zemlji.

Osim navedenih izmjena, u program talijanskog jezika dodani su sljedeći speci-

fični sadržaji koji mogu pružiti ugođaj talijanske nacionalne i manjinske kulture:

- prigodni lokalni običaji i tradicije vezani za vjerske i druge blagdane;
- čitanje tekstova iz dječjeg časopisa "Arcobaleno",
- poznate zavičajne legende;
- razlike između talijanskog standardnog jezika i regionalnih narječja;
- kratki povijesni pregled razvoja talijanskog jezika.

Kao što možemo vidjeti dodano je malo specifičnih sadržaja, većinom vezanih uz zavičajnu baštinu, čitanje dječjeg časopisa "Arcobaleno", štampanog za potrebe učenika talijanskih škola u Hrvatskoj i dio posvećen povijesti talijanskog jezika i razlikama dijalekata u odnosu na standardni jezik. Na manjinskim nacionalnim sadržajima se ne inzistira, čak nije iskorištena mogućnost uključivanja mnogih drugih tema takvog karaktera, ako se već išlo po analogiji s programom hrvatskog jezika. Po toj logici moglo se drukčije formulirati sam cilj učenja talijanskog jezika: "stjecati svijest o potrebi upoznavanja, učenja i njegovanja talijanskoga jezika; stjecati ljubav za talijanski jezik i književnost te spoznaje o biti i posebnim značajkama talijanskoga jezika kao sredstva priopćavanja i umjetničkog izražavanja, ali i osnovnog obilježja talijanske narodne samobitnosti" (prema cilju učenja hrvatskog jezika, Prosvjetni vjesnik, 1999, 28). Slično se iz cilja moglo izvesti zadaće za učenike: "upoznavanje, čuvanje, poštivanje, razvijanje vlastitoga nacionalnog i kulturnog identiteta na djelima talijanske književnosti, kazališta, filma i drugih priopćajnih sredstava; upoznavanje talijanske baštine radi shvaćanja i prihvaćanja materijalnih i duhovnih vrijednosti koje promiču značenje duha i duhovnosti, kao i prihvaćanje općeljudskih ćudorednih načela te razvijanje svijesti o posjedovanju kulturnih obilježja (kulturno–antropoloških, nacionalno–povijesnih, vrijednosno–običajnih, jezičnih i stilskih)" (prema zadaćama za učenje hrvatskog jezika, Prosvjetni vjesnik, 1999, 28).

Učitelji/učiteljice, autori izvedbenih programa talijanskog jezika, nisu skloni otvorenom nacionalnom opredijeljenju ni u manjinskom ni u većinskom smislu i nastoje izbjeći previše rodoljubno orijentirane nastavne ciljeve, zadaće i sadržaje. Takav stav diktiran je sve češćim multietničkim sastavom dječje populacije talijanskih manjinskih škola i zahtjevom suvremenih pedagoških stremljenja da se poštuje kulturna različitost svih učenika. Ipak smatramo da temeljitije poznavanje suvremenog kulturnog stvaralaštva i talijanskog naroda i manjine na našim prostorima ne bi smjelo biti izostavljeno ako želimo da škola bude uporište za očuvanje stoljetne prisutnosti ove manjine na Istarsko–kvarnerskom području.

2.2. Analiza nastavnih programa prirode i društva

Svrha nastave prirode i društva je stjecanje temeljnih spoznaja o prirodnom i društvenom okruženju učenika, primjereno njihovoj dobi i psihofizičkim mogućnostima. U prvom i drugom razredu učenici istražuju i upoznaju stvari i pojave koje ih okružuju u vremenskoj i prostornoj blizini, u trećem razredu učenici se usmjeravaju na prirodoslovlje, prostor i vrijeme u zavičajnoj regiji, a u četvrtom razredu upoznaju prirodne uvjete života i zemljopisno-povijesne značajke Republike Hrvatske.

U nastavni predmet prirode i društva integrirani su kompleksni sadržaji "o živoj i neživoj prirodi, zemljopisu, povijesti, gospodarstvu, sociologiji, tehnici, kulturi, prometnom odgoju, zdravstvenom odgoju i zaštiti okoliša, humanim odnosima među spolovima i drugi" (De Zan, 1999, 34). Takva struktura programa čini taj predmet pogodnim za uključivanje sadržaja o kulturnim specifičnostima svih manjina u Hrvatskoj, među njima i talijanske, kao i elemenata odgoja za osnovna ljudska prava.

Cilj naše analize nastavnog programa prirode i društva u talijanskim školama bio je utvrditi zastupljenost nacionalnih manjinskih sadržaja u okviru pojedinih nastavnih cjelina i tema. Sudeći po podacima dobivenim uspoređivanjem okvirnog nacionalnog programa s izvedbenim i operativnim programima prikupljenim u nižim razredima osnovne manjinske škole, postoje neznatne razlike na razini izvedbenih odnosno operativnih programa. Navest ćemo ih redom po razredima.

Nastavne cjeline okvirnog i izvedbenog programa prirode i društva u prvom razredu jesu:

1. ŠKOLA (život i rad u školi, ime škole, prostorije kojima raspolaže);
2. DOM I OBITELJ (život i rad u obitelji, nazivi za članove obitelji, opasnosti u stanu);
3. NAŠE MJESTO (naziv mjesta, značajni objekti u mjestu);
4. UČENIK U PROMETU (osposobljavanje učenika za samostalno snalaženje u prometu);
5. PRIRODA (promatranje i opisivanje životnih zajednica tijekom godišnjih doba);
6. PROSTOR (temeljno osposobljavanje za snalaženje u prostoru);
7. VRIJEME (elementi osnovne orijentacije u vremenu: jučer, danas, sutra);
8. NAŠE TIJELO I ZDRAVLJE (osnovni savjeti o pravilnom odijevanju, higijeni i odmoru u cilju održavanja zdravlja);
9. KULTURA ŽIVOTA (sadržaji usmjereni na razvoj razumijevanja i suosjećanja s ljudima i brige o okolišu);
10. PRIGODNE TEME (sadržaji vezani za vjerske i državne blagdane i običaje).

Manjinski nacionalni sadržaji prisutni su, makar u skromnim razmjerima zbog dobi djece, u operativnom programu riječkih talijanskih škola, dok ostale manjinske škole ostvaruju isti program kao i hrvatske škole. Nastavne teme prilagođene kulturnim obilježjima manjine jesu:

- Karneval,
- lokalni običaji i tradicije.

Povodom Karnevala učenici istražuju teme o nekadašnjim običajima, o maskiranim povorkama, maskenbalima, karakterističnim maskama, o pripremanju tradicionalnih jela i slatkiša, itd. Prigodna istraživanja organiziraju se također u vrijeme izvođenja aktivnosti koje su tipične za rodni kraj, kao npr. berba grožđa i berba maslina, ili u vrijeme velikih kršćanskih blagdana. Obrada navedenih sadržaja utječe na stvaranje emotivnih veza s rodnim krajem i zajednicom kojoj učenik pripada te pridonosi očuvanju nacionalne kulturne baštine.

U drugom razredu predviđa se obrada sljedećih nastavnih cjelina:

1. OSNOVNA PRIRODNO–ZEMLJOPISNA OBILJEŽJA ZAVIČAJA (izgled krajolika rodnog kraja, vode u zavičaju, zaštita prirode i okoliša);
2. RODBINA I SVOJTA (nazivi za rodbinu i svojtu, rodbinski odnosi, uzajamno pomaganje i ljubav u obitelji);
3. SNALAŽENJE U PROSTORU (snalaženje prema kućnim brojevima; glavne strane svijeta);
4. PRIRODA (promatranje, uočavanje i zaključivanje o uzrocima promjena u životnim zajednicama tijekom godišnjih doba);
5. SNALAŽENJE U VREMENU (jedinice za vrijeme u danu i godini, upotreba sata i kalendara);
6. GOSPODARSTVO U ZAVIČAJU (zanimanja ljudi u zavičaju, značajne ustanove u mjestu stanovanja, zaštita i čuvanje okoliša);
7. PROMETNI ODGOJ (prepoznavanje prometnih znakova za pješake, usvajanje pravila putovanja autobusom, prometna povezanost mjesta u zavičaju);
8. NAŠE TIJELO I ZDRAVLJE (glavni dijelovi našega tijela, razlika među spolovima, osnove zdravog života, zdravstvene ustanove);
9. KULTURA ŽIVOTA (kultura stanovanja, kućanski aparati, zaštita od požara, zaštita i čuvanje okoliša);
10. PRIGODNE TEME (Dani kruha, Dan spomena na mrtve, Božić, Uskrs).

Kao i u programu za prvi razred razlike postoje samo u operativnim programima riječkih škola manjine, a posebne teme jesu:

- Lokalni običaji vezani uz Božićne blagdane;
- Lokalni običaji vezani uz Karneval;
- Lokalni običaji vezani uz Uskrs;
- Lokalni običaji vezani uz važne događaje u čovjekovom životu ;
- Lokalni običaji i tradicije vezani uz ljudske aktivnosti (poljoprivreda, ribarstvo).

Svrha obrade ovih sadržaja je prvenstveno razvijanje ljubavi prema rodnom kraju i valorizacija tradicionalnih obrazaca ponašanja kao svjedočanstva o životu predaka pripadnika talijanske manjine u ovim krajevima. S obzirom na ranu dob učenika neprimjereno je forsiranje razvoja nacionalnih vrijednosti, ali smatramo da bi, umjesto inzistiranja na tradicijama, zanimljivije bilo provesti praktično istraživanje o ostalim talijanskim školama, njihovim problemima, organiziranim aktivnostima, kratkim povijesnim crticama o pojedinoj školi, njezinom imenu ili pak istraživanje o talijanskim kulturnim zajednicama i njihovim sjedištima u mjestu stanovanja i obližnjim mjestima, o razlogu njihovog postojanja, o prisutnosti drugih nacionalnih zajednica, o znamenitim ličnostima rodom iz tog mjesta, zatim uspoređivanje obiteljskih stabala više učenika iz razreda kako bi se ustanovilo koliko su nacionalnosti predaka stanovnika Istarsko–kvarnerskog područja izmješane i sl.

Okvirni i izvedbeni program trećeg razreda predviđaju obradu sljedećih cjelina i tema:

1. SNALAŽENJE U PROSTORU (stajalište i obzor, sporedne strane svijeta, snalaženje po Suncu, nekim znacima na zemljištu i pomoću kompasa);
2. KARTOGRAFSKA PISMENOST (prikazivanje veličina u umanjenom mjerilu, tlocrt, maketa i plan, nastajanje geografske karte);
3. OSNOVNA ZEMLJOPISNA OBILJEŽJA ZAVIČAJNE REGIJE (nizinski, planinski, brežuljkasti i primorski zavičaj, prikaz zavičaja na zemljopisnoj karti);
4. VODE U ZAVIČAJU (vrste voda tekućica i stajačica, živi svijet u tekućicama i stajaćicama, značenje vode za život ljudi, zaštita i čuvanje vode; more);
5. PODNEBLJE I ŽIVOTNE ZAJEDNICE ZAVIČAJNE REGIJE (vremenska obilježja podneblja, biljke i životinje u zavičaju);
6. SREDIŠTE ŽUPANIJE (osnovna obilježja županijskog središta);
7. UPOZNAVANJE I ISTRAŽIVANJE PRIRODE (uspoređivanje i obrazlaganje promjena u nekoj od životnih zajednica tijekom godišnjih doba, šumski plodovi, kalendar prirode, izvođenje pokusa o prirodnim pojavama, ponašanje tekućina na različitim temperaturama i funkcioniranje termometra);
8. SNALAŽENJE U VREMENU (orijentacija u vremenu: prošlost, sadašnjost, budućnost, kulturno–povijesni spomenici, prošlost zavičaja, preci i potomci, desetljeće, stoljeće, vremenska crta, zavičaj kao dio Hrvatske);
9. PROMET (prometna povezanost naselja u zavičaju, vrste prometa, bicikl);
10. NAŠE ZDRAVLJE (pravilna prehrana i navike za zdravi život, negativne pojave koje ugrožavaju život ljudi, ponašanje prema bolesnima i ranjenima).

U operativnim programima istarskih škola talijanske manjine pronašli smo sljedeće teme s nacionalnim manjinskim obilježjima:

- Geografska karta Istre: reljef, vode, gradovi, prometne veze, snalaženje na karti;
- Upoznavanje s nacionalnom strukturom stanovništva u Istri nekad i danas;
- Povijesne slike Istarske županije;
- Znamenite povijesne ličnosti u regiji.

U izvedbenim programima riječkih škola manjine dodani su drugačiji sadržaji:

- Proširivanje znanja o lokalnim tradicijama i običajima;
- Friuli-Venezia Giulia, najbliža talijanska regija;
- Umjetnost, povijest i kultura regije Friuli–Venezia Giulia;
- Kulturna aktivnost i povijest Talijanske nacionalne zajednice na Istarsko-kvarnerskom području.

U trećem razredu učenici su zreliji i spremniji za obradu sadržaja o nacionalnim posebnostima talijanske manjine. Pridržavajući se strogo državnog okvirnog programa, učiteljice su ipak uključile u svoj operativni program nekoliko tema usmjerenih na upoznavanje strukture stanovništva u Istri, kako bi došla do izražaja prisutnost talijanske manjine na Istarsko–kvarnerskom području nekad i danas. Također, obradom odabranih slika iz prošlosti o zavičaju, učenici upoznaju važnije događaje za manjinu i poznate povijesne ličnosti rodom iz tih krajeva.

Zanimljiva je također tema o talijanskoj regiji, Friuli–Venezia Giulia s kojom dijelimo ne samo geografsku blizinu već i povijesna zbivanja, način razmišljanja, stil života i kulturnu i ekonomsku suradnju. Ova se tema logički nadovezuje na obradu geografskih obilježja zavičaja jer dio Istarskog poluotoka pripada spomenutoj regiji.

Tragom uputa za rad u državnom programu prirode i društva za treći razred, u kojima piše kako je: "Život u sadašnjosti" ... "povezan s našom prošlošću" te da "u sadržajima prošlosti treba nalaziti pouke" (Prosvjetni vjesnik, 1999:114), učiteljice riječkih manjinskih škola uključile su u svoj operativni program povijesni pregled nastanka Talijanske manjine u Hrvatskoj i upoznavanje s njenim kulturnim aktivnostima. Povijesni sadržaji o Talijanskoj manjini trebaju informirati učenike o autohtonoj prisutnosti pripadnika Talijanskog naroda na Istarsko–kvarnerskom području, o povijesnim okolnostima koje su utjecale na ogromno smanjenje njegove prisutnosti na tim prostorima nakon drugog svjetskog rata, s intencijom da učenici već u ranoj dobi shvate važnost mirnog i tolerantnog suživota svih nacionalnosti.

U okvirnom i izvedbenom programu za četvrti razred predviđena je obrada sljedećih nastavnih cjelina:

A. PRIRODOSLOVLJE

1. UVJETI ŽIVOTA (živa i neživa priroda, uvjeti života: voda, zrak, svjetlost, toplina, tlo i njihova svojstva, motrenje vremena i vremenskih promjena);

2. ŽIVA PRIRODA (građa i životni ciklus biljke, život životinja – prehrana i prilagodba okolišu, međuovisnost biljaka i životinja, životne zajednice: travnjak, šuma, more; prirodne znamenitosti Hrvatske)

3. ČOVJEK I OKOLIŠ (osnovne funkcije čovjekovog tijela, funkcije osjetila i njihova zaštita, čovjek, prirodno, društveno i misaono biće; ovisnosti ugrožavaju ljudsko zdravlje i život, zaštita okoliša);

B. ZEMLJOPISNA OBILJEŽJA DOMOVINE HRVATSKE

4. NAŠA DOMOVINA REPUBLIKA HRVATSKA (simboli domovine, glavni grad, stanovništvo, susjedne zemlje Republike Hrvatske);

5. NIZINSKI PREDJELI NA SJEVERU I ISTOKU DOMOVINE HRVATSKE (prirodno–geografska obilježja nizinskog predjela, gospodarstvo, naselja i gustoća naseljenosti, povijesne i kulturne znamenitosti nizinskih dijelova);

6. BREŽULJKASTI DIJELOVI DOMOVINE HRVATSKE (prirodno–geografska obilježja brežuljkastih dijelova, gospodarstvo, naselja i gustoća naseljenosti, povijesne i kulturne znamenitosti brežuljkastih dijelova);

7. GORSKI DIJELOVI DOMOVINE HRVATSKE (prirodno–geografska obilježja gorskih dijelova, gospodarstvo, naselja i gustoća naseljenosti, povijesne i kulturne znamenitosti gorskih dijelova);

8. PRIMORSKI DIJELOVI DOMOVINE HRVATSKE (prirodno–geografska obilježja primorskih dijelova, gospodarstvo, naselja i gustoća naseljenosti, povijesne i kulturne znamenitosti primorskih dijelova);

C. IZ PROŠLOSTI DOMOVINE HRVATSKE

9. DOLAZAK HRVATA U NOVU DOMOVINU
10. TOMISLAV – PRVI HRVATSKI KRALJ
11. STOLJETNA BORBA ZA OČUVANJE SAMOSTALNOSTI
12. BORBA ZA HRVATSKI JEZIK
13. HRVATSKA U SVJETSKIM RATOVIMA I JUGOSLAVENSKOJ DRŽAVNOJ ZAJEDNICI

D. HRVATSKA SUVERENA I SAMOSTALNA DRŽAVA

14. OSAMOSTALJIVANJE HRVATSKE
15. DOMOVINSKI RAT
16. UKLJUČIVANJE REPUBLIKE HRVATSKE U MEĐUNARODNU ZAJEDNICU

U svim izvedbenim i operativnim programima talijanskih manjinskih škola na Istarsko–kvarnerskom području prisutne su sljedeće teme o nacionalnim kulturnim posebnostima:

Izvedbeni program:

E. ITALIJA (dodatak za škole talijanske manjine)

- Osnovna prirodno–zemljopisna obilježja Italije;
- Talijanska nacionalna zajednica.

Operativni program:

Sadržaji:

- Prirodno–zemljopisna obilježja Republike Italije;
- Najvažnije regije i gradovi – osnovna ekonomska i povijesna obilježja;
- Friuli–Venezia Giulia, nama najbliža talijanska regija;
- Osnovne značajke Talijanske nacionalne zajednice

Zadaće:

- Razviti svijest o kulturnim posebnostima Talijanske nacionalne zajednice – most između Hrvatske i Italije;
  - Upoznati administrativnu organizaciju Talijanske nacionalne zajednice (Talijanska Unija, pojedine Zajednice Talijana, kulturne ustanove talijanske manjine);
  - Upoznati Italiju kao matičnu zemlju talijanske nacionalne manjine;
  - Upoznati prirodne ljepote i kulturne znamenitosti Republike Italije;
  - Upoznati geografsko–ekonomska obilježja regije Friuli–Venezia Giulia.

U općem programu prirode i društva za četvrti razred još je u vrijeme socijalističkog sustava postojao poseban dio za talijanske škole posvećen matičnoj zemlji, njezinim geografsko–ekonomskim i kulturnim karakteristikama i političko–administrativnom uređenju. Učiteljice su nastavile s uključivanjem tih sadržaja u svoje operativne programe i '90–ih godina, iako oni nisu bili prisutni u hrvatskom nacionalnom programu. Sadašnji je *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina* samo potvrdio ustaljenu praksu i pravo manjine na njegovanje i unapređivanje nacionalnih posebnosti kako bi učenici mogli razviti svijest o pripadnosti talijanskoj nacionalnoj manjini.

Primjećujemo da se u istarskim manjinskim školama tema o talijanskoj regiji Friuli–Venezia Giulia obrađuje tek u četvrtom razredu, što je, možda primjerenije cjelokupnoj koncepciji općeg nastavnog programa. Naime, u četvrtom razredu se obrađuje Republika Hrvatska i njezina pripadnost "zapadno–europskim i sredozemnim zemljama, odnosno zapadnoj civilizaciji i kršćanskom svijetu" (Nastavni plan i program ..., 1999, 115). Ta se karakteristika može istaći obradom geografsko–ekonomskih obilježja regije Friuli–Venezia Giulia i uočavanjem sličnosti i razlika s Hrvatskom. Okvirni nastavni program, iako rijetko i nespretno, pruža sugestije o mogućem uvođenju sadržaja koji nisu isključivo usmjereni na Hrvatsku i hrvatski narod, samo ih treba iskoristiti i ostvariti u školskoj praksi.

3. Zaključak

U politici demokratskog razvoja hrvatskog društva jasno je izražena želja da se zaštita i poštivanje prava nacionalnih manjina usklade s europskim standardima. Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina jamči pravo na posebne predmete odnosno sadržaje za pripadnike manjine uz zajedničku jezgru za sve učenike. Očita je namjera vladajuće politike dokazati priznavanje i vrednovanje različitih kulturnih identiteta, međutim integracija zakonskih odredbi u formalni odgojno–obrazovni sustav nije praćena provedbenom politikom. Prava manjina na očuvanje vlastite kulture nisu postala prioritet odgojno–obrazovne politike niti su određene strategije primjene s jasno utvrđenim mjerama i mehanizmima za postizanje zakonski postavljenih ciljeva.

Učitelji/ice bojažljivo nastavljaju unositi posebne kulturne sadržaje u svoje operativne nastavne programe oslanjajući se na pravo zajamčeno zakonom te na ustaljenu praksu iz vremena socijalističkog sustava. Broj nastavnih cjelina i tema posvećenih specifičnim temama za manjinu vrlo je nizak, nedovoljan za cjeloviti uvid u kulturno bogatstvo talijanskog naroda i manjine. Zasigurno bi se situacija znatno izmjenila kad ne bi postojao stalni raskorak između politike i njezine primjene te kad bi učitelji imali više slobode u izradi operativnog nastavnog programa.

Interkulturalni pedagoški pristup upravljanju različitosti kojeg je hrvatska prosvjetna politika načelno prihvatila, nalaže da se promoviraju stavovi otvorenosti, poštivanja i pažnje prema svim etničkim zajednicama, što zahtijeva obnovu nastavnih kurikula i predmeta u školama većine, a ne samo dodavanje specifičnih sadržaja u postojeće okvirne programe. Potrebno je, također, stvoriti ozračje empatije, prihvaćanja i razumijevanja prema manjinama u čitavom društvu kako bi se ostvarili interkulturalni principi u odgojno–obrazovnom procesu.

Literatura

1. Bailey, K.D., (1995) *Metodi della ricerca sociale*, Il Mulino, Bologna
2. Bogliun–Debeljuh, L., (1989), *Tipologia d'uso delle lingue nel territorio bilingue della zona istro-quarnerina*, u: Scuola Nostra, n.21, Edit, Fiume, 85–96
3. Bogliun–Debeljuh, L., (1994), *L'identita' etnica, gli Italiani dell'area istro-quarnerina*, Etnia V, Unione Italiana Fiume, Universita' Popolare di Trieste, Trieste–Rovigno
4. De Zan, I., (1999), *Metodika nastave prirode i društva*, Školska knjiga, Zagreb
5. Favaro G., Luatti L., (2004), *L'intercultura dall'A alla Z*, Franco Angeli, Milano
6. Grbić, J., (1994), *Identitet, jezik, razvoj*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb
7. Grbić, J., (1998), *Jezik i govor kao komponente pripadnosti zajednici (ogled o jeziku i identitetu)*, u: Čičak–Chand, R., Kumpes J., (ur.), *Etničnost, nacija, identitet*, Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 181–189
8. Kurikularni pristup promjenama u osnovnom školstvu, (2002), Razredna nastava, Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb
9. Macchietti, S. S. (a cura di), (1995), *Prospettive di un'educazione interculturale*, Bulzoni Editore, Roma
10. Matas, M., Vučak, S., (2002), *Nastava prirode i društva – problemi i moguća rješenja*, u: Napredak 143 (2), 167–177
11. Milani–Kruljac, N., (1995), *La scuola dei misti*, n. speciale de La battana, *Identita'–Alterita'*, Edit, Fiume, 153–163
12. Milani–Kruljac, N., (1998), *Appartenenza e separazione*, u: Etnia n.1, *Civiltà istriana*, Ricerche e proposte, Unione Italiana – Fiume, Universita' Popolare – Trieste, Societa' «Pietas Iulia» – Pola, Trieste – Rovigno
13. Monica, L., (1986), *La diversita': da problema a ricerca*, u: Scuola Nostra, n. 18, Edit, Fiume, 21–25
14. Mužić, V., (1986), *Metodologija pedagoškog istraživanja*, "Svijetlost", OOUR Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo
15. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, (1999), u: Prosvjetni vjesnik, Glasilo Ministarstva prosvjete i športa, posebno izdanje, br. 2, Zagreb
16. *Okvirni nastavni plan i program za osnovne škole*, (1995), u: Glasnik Ministarstva prosvjete i športa Republike Hrvatske, posebno izdanje br.1, Školske novine, Zagreb
17. *Percorsi didattici*, (2002), Quaderni scuola settore educazione e istruzione, n.3, Unione Italiana, Fiume
18. Rihtman–Auguštin, D., (1991), *Istinski ili lažni identitet – ponovno o odnosu folkloru i folklorizma*, u: Simboli identiteta, Hrvatsko etnološko društvo, 78–89
19. Sossi, L., (2002), *Nuovi percorsi di lettura per il piacere di leggere*, u: Percorsi didattici n.3, Unione Italiana, Fiume, 331–373
20. Spajić–Vrkaš, V., Kukoč, M., Basić S., (2001), *Obrazovanje za ljudska prava. Interdisciplinarni riječnik*, Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO, Zagreb
21. Spajić–Vrkaš, V., (2002), *Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo u Hrvatskoj*, Izvješće, Centar za istraživanje, izobrazbu i dokumentaciju u obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
22. *Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina*, (2002), Narodne novine, br.155, www.nn.hr
23. Zvonarević, M., (1976), *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb

CURRICULUM NAZIONALE E FORMAZIONE DELLE MINORANZE

R i a s s u n t o

Nell'articolo sono riportati i risultati dell'analisi sulla presenza di contenuti culturali specifici per la minoranza nei curricula nazionali e nelle programmazioni operative delle materie Natura e Società e Lingua Italiana per le prime quattro classi della scuola elementare italiana in Croazia. Si è constatato un profondo divario tra le leggi e le misure sulla loro attuazione nel sistema scolastico. Il numero delle unità didattiche e dei temi dedicati a tali contenuti è esiguo, insufficiente per una conoscenza anche approssimativa del ricco patrimonio culturale del popolo e della minoranza italiana.

Parole chiave: *curricula nazionali, programmazioni operative, contenuti culturali specifici per la minoranza, identità etnica*

NATIONAL CURRICULUM AND THE EDUCATION OF MINORITIES

S u m m a r y

The work deals with the results of the analysis of the presence of minority groups' cultural contents in broad, implemental and operational curricula of Italian language and natural and social science for the first four forms of the Italian primary school in Croatia. There is a big gap between legal acts and their implementation in the formal educational system. The number of teaching units and topics dedicated to previously mentioned contents is very low and insufficient even for the partial understanding of Italian minority group's cultural heritage.

Key words: *broad, implemental and operational curricula, special minority cultural contents, ethnical identity*